

Павел Сцяцко

Мовазнаўчы

досвед

“Калядныя” лексемы: *Каляды, Коляды, Божае нараджэнне, Нараджэнне Хрыстова, Ражство Хрыстова, Ражство, Ражаство, Раство.*

“З Калядамі, шаноўныя беларусы! З Божым нараджэннем!” (*Наша слова. № 51 (1046). 21 снежня 2011 г. С.1*). **З Калядамі, дарагія беларусы! Віншуем! З Калядамі і Новым годам!...** Заўсёды – ваш БАЖ! Вішую вас са святам **Нараджэння Хрыстовага!** *Станіслаў Акінчыц:* “У гэтыя святочныя дні шчыра віншуем вас з Новым годам і **Калядамі!** *Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. (Наша слова. № 1 (1048). 4 студзеня 2012 г. С.1,2).* Святочны перыяд паміж каталіцкімі і праваслаўнымі **Калядамі** – спрыяльны час для цёплых сустрэчаў, культурных імпрэзаў, разважаннях пра духоўнае. (*Тамсама, с.3*). Дачушка з’явілася на свет акурат на **Ражство Хрыстова. Вечар перад Ражством. Апавяданне. (Полымя. 2011. № 12 (986). С.8,54).**

Найбольш пашыранае найменне вялікага хрысціянскага свята – *Каляды (і Коляды).* “Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” (*Пад рэдакцыяй акадэміка АН БССР К.К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). Том 2. Мінск, 1978, с. 595*) дае наступнае азначэнне слова: **“Каляды, -ляд; адз. няма. Царкоўнае хрысціянскае свята нараджэння Хрыста, якое адзначаецца 25 снежня па ст.ст. і ў наступныя дні да вадохрышча”.** **“Каляды гл. Каляды”** (С.709). Яно мае шэраг вытворных: **Каляда.** Даўнейшы абрад хаджэння па хатах у калядныя вечары з віншаваннем, велічальнымі песнямі і пад. // *Песня, якая спяваецца ў час гэтага абраду // Падарункі, атрыманыя ад гаспадара за віншаванне, песні... Калядаваць.* Хадзіць па дварах у калядныя вечары, віншаваць гаспадароў, спяваючы калядныя песні. **Каляднік.** Той, хто калядуе. **Калядніца.** Калядая пара, калядая ноч. **Калядны...** Які мае адносіны да каляд; такі, які бывае на каляды... **Калядоўшчык.** Тое, што і каляднік. **Калядаванне.** Дзеянне паводле значэння дзеяслова **калядаваць.**

Амаль гэтыя словы (акрамя формы з націскам на першым складзе – *Коляды*) фіксуе і цяперашні “Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы” (*Аўт-склад. А.Л. Баршчэўская, Л.П. Баршчэўскі. – Мінск: Радыёла-плюс, 2010. – 560с.*). На с. 207 чытаем: *каляда, калядаванне, калядаваць, калядка, калядны, калядоўшчык, Каляды.* Праўда, тут няма лексем *калядоўнік*, але ёсць і новае слова *калядка*. У гэтым даведніку падаюцца і лексем *Бог, Хрыстос* і словы *нараджэнне і народзіны.*

Але няма слоў *ражаство, ражство і раство.* І зразумела чаму – беларусы кажуць: *нарадзіць, а не радзіць.* Адсюль і згаданае *Нараджэнне (Народзіны) Хрыстова, Божае Нараджэнне.* Форма *ражство* – гэта скарачаная (абцятая) ад расейскага *рождество* (з стараславянскай мовы), дзе корань слова *рожд-* (*рождать*) набыў штучную форму *раж-* (<*рож*). Будова слова *ражство* невыразная, і сэнс таксама. Лексем *ражаство, ражство і раство* выкарыстоўваліся ў перыядычным друку. Магчыма таму, што новы, аднакнігавы Тлумачальны слоўнік 1996 года і яго пазнейшыя перавыданні, у іх ліку і 2005 года, не падавалі з рэлігійным зместам гэтых “калядных” слоў. Само слова фіксуецца тут ў звужаным значэнні: *Каляды і Коляды. Народнае зімовае свята дахрысціянскага паходжання.* Беларусы, як бачым, маюць свае выразныя будова і сэнсам, словы для наймення вялікага хрысціянскага свята: *Каляды (Коляды), Божае, Хрыстова Нараджэнне.* Гэта засведчана і перакладнымі слоўнікамі: **“Рождество** *рел. каляды, коляды, каляда”* (*Русско-белорусский словарь, Мінск, 1993, Т.3, с.260*).